

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 3.04.2013 nr 4-3-36-13
Õiguskantsler 10.04.2013 nr 9-2/130466/1301684

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses
Kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-11-13 (maakohtus tsiviilasi nr 2-11-18715) arvamust 01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg 1 ja lisa 1 sätete põhiseaduspärasuse kohta, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 159 779,12 kuni 191 734,94 eurot hagiavalduselt riigilõivu 8 308,51 eurot.

Tutvusin Harju Maakohtu 26.03.2013 määrusega nr 2-11-18715 ning elektroonilise kohtuinfosüsteemi (KIS) vahendusel tsiviilasja muude materjalidega ja **leian, et põhiseaduse § 15 lg 1 lausega 1 ning §-ga 11 ei olnud kooskõlas hageja alternatiivnõude esitamise ajal kehtinud RLS § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 159 779,12 kuni 191 734,94 eurot tasuda hagiavalduselt riigilõivu 8 308,51 eurot.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2011 kuni 30.06.2012)

„§ 57. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (EURODES)“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
159 779,12	
191 734,94	8 308,51

”

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Harju Maakohtu 10.01.2013 määrusega jäeti käiguta hageja 05.04.2012 esitatud alternatiivne nõue kostja vastu summas 191 714,16 eurot ning hagejat kohustati riigilõivuna tasuma täiendavalt 5 869,40 eurot. Eelnevalt oli hageja juba tasunud riigilõivu 639,11 eurot ja hiljem veel 1 800 eurot.

2. Hageja esitas 14.01.2013 Harju Maakohtule taotluse enamtasutud riigilõivu tagastamiseks. Hageja palus jätta kohaldamata alternatiivnõude esitamise ajal 05.04.2012 kehtinud RLS sätte ja alгатada põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus. Kohus rahuldab hageja taotluse jätta kohaldamata kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivu summat ettenägev sätte 26.03.2013 määrusega.¹ Määrusega tuvastati lisaks, et hageja on tasunud nõutavast põhiseaduspärasest lõivust 2 439,11 eurot vähem, mistõttu kohus otsustab alternatiivnõude menetlusse võtmise pärast Riigikohtu lahendi jõustumist.

3. Sätte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.² Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).³ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi.⁴

4. Riigikohus on märkinud, et kuigi hagejal on kohtusse pöördumisel võimalik jätta riigilõiv tasumata ning vaidlustada selle tulemusel hagiavalduse läbi vaatamata jätmine, riskiks hageja sellisel juhul sellega, et kohus jätab tema asja läbi vaatamata ning väidetavad õigused võivad jääda kaitseta.⁵ Riigikohus on samas kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides ära, saab ta TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel nõuda enammaksutud riigilõivusumma tagastamist ja põhiseaduse (PS) § 15 lg 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist.⁶ Riigikohus on TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg-t 6 koosmõjus tõlgendades tunnustanud menetlusosalise õigust nõuda TsMS § 150 lg 1 p 1 ja lg 4 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamist, tuginedes lõivu põhiseaduse vastasusele, kuni kohtulahendi jõustumiseni.⁷

5. Hageja esitas taotluse enammaksutud riigilõivu tagastamiseks 14.01.2013 enne põhivaidluses otsuse tegemist (eelmenetlus Harju Maakohtus jätkub). Vastavalt TsMS § 150 lg-le 6 lõppeb riigilõivu tagastamise nõue kahe aasta möödumisel selle aasta lõpust, millal riigilõiv tasuti, kuid mitte enne menetluse jõustunud lahendiga lõppemist. Harju Maakohus jättis hageja sellekohase

¹ Samas määras maakohus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31.12.2008 kehtinud RLS järgi 4 649,57 eurot (vastab 72 759 kroonile), viitega RKÜKo 07.05.2012 nr [3-3-1-22-11](#) (p 31–34).

² RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaari 4.1.3.3](#).

⁴ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

⁵ RKPJVKo 05.03.2013 nr [3-4-1-29-12](#), p 22.

⁶ RKÜKo 12.04.2011 nr [3-2-1-62-10](#), p 28; RKÜKm 02.04.2013 nr [3-2-1-140-12](#), p 19; RKPJVKo 10.04.2013 nr [3-4-1-30-12](#), p 19.

⁷ RKÜKm 02.04.2013 nr [3-2-1-140-12](#), p 20.

taotluse käesolevas tsiviilasjas rahuldamata, kuna leidis, et hageja on tasunud riigilõivu väiksemas summas. Maakohus viitas TsMS §-le 340¹ lg-le 1, mis näeb riigilõivu tasumata jätmise korral ette kohtu kohustuse määrata tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Sama paragrahvi teise lõike alusel jäetakse avaldus, taotlus või kaebus menetlusse võtmata ja tagastatakse või jäetakse läbi vaatamata juba menetlusse võetud avaldus, taotlus või kaebus, kui kohtu määratud tähtpäevaks puudusi ei kõrvaldata. Kuna hageja alternatiivnõude menetlusse võtmise eelduseks on põhiseaduspärase riigilõivu tasumine, siis oli Harju Maakohtul õiguslik alus jätta kohaldamata hageja taotluses väljatoodud ja kohtu hinnangul põhiseadusvastane riigilõiv ning alгатada põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlus. Seega on hageja taotlus ja Harju Maakohtu alгатatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus lubatavad ning 26.03.2013 määruses kohaldamata jäetud RLS sätted asjassepuutuvad.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus põhiseadusele

6. Minu hinnangul oli **01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli tasuda 191 714,16 eurot maksva **hagi esitamiseks riigilõivu 8 308,51 eurot, ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.**

7. Asusin 2010. aastal kehtinud riigilõivude kohta hinnangut andes seisukohale, et haldusasjades olid apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutavad riigilõivud 15 000 ja 37 307,85 krooni (vastavalt 961,53 ja 2 199,22 eurot)⁸ ja tsiviilasjas hagi esitamiseks nõutavad riigilõivud 75 000 krooni (vastab 4 793,37 eurole) ja 100 000 krooni (vastab 6391,16 eurole) ülemäära kõrged. 2011. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et tsiviilasjas hagi esitamisel nõutavad riigilõivud 3 195,58 eurot, 4 473,81 eurot, 4 793,37 eurot ja 6 391,16 eurot ning apellatsioonkaebuse esitamiseks nõutav riigilõiv 5 432,49 eurot olid ülemäära kõrged. 2012. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et ülemäära kõrge oli haldusasjas tasuda tulev riigilõiv 5 485,18 eurot, tsiviilasjas apellatsioonkaebuselt tasuda tulevad riigilõivud 3 195,58 eurot, 4 154,25 eurot, 4 473,81 eurot ja 4 793,37 eurot ning hagi esitamiseks nõutud riigilõiv 4 154,25 eurot.

8. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooniga, mis näeb hagi hinna 231 347,39 eurot puhul ette riigilõivu täismäära 1 800 eurot (e-toimiku kaudu esitamisel 1 600 eurot), on 01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivu määra vahe *ca* neljakordne. Võrreldes enne 01.01.2009 toimunud riigilõivude tõstmist kehtinud riigilõivu summaga on vahe *ca* kahekordne. Eeltoodud asjaoludel langeb ära vajadus esitada põhjalikum analüüs **hagilt riigilõivuna 8 308,51 euro** nõudmise **põhiseadusvastasuse** kohta.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsler ülesannetes

⁸ Viited varasemalt Riigikohtule antud konkreetseid riigilõivusummasid puudutavatele arvamustele on loetletud viimati õiguskantsleri 08.03.2013 arvamuses Riigikohtule nr [9-2/130326/1301173](#). Seetõttu ei taasesita ma siinkohal neid viiteid.